

Բ Ե Ջ Մ Ե Վ Է Պ

Օ Ր Ա Գ Ի Ր

ԲՆԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԻՏԵԼԱԵՑ

Գ. ՏԱՐԻ, ԹԻԻ Գ.

1845

ՄԱՅԻՍԻ 1.

ԲՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԲՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Լսողերուն առերևոյն դիրքը :

ԼՍՏԱԵՐՈՒՆ առերևոյթ դիրքը և երկրիս վրայի առարկաներուն կրկին երևնալը մէյմէկ օգերևոյթներ են՝ որոնց վրայ մարդս միշտ զարմանքով նայած, և հետաքրքրութեամբ առնոց պատճառը փնտրուած է. արժան է որ մենք ալ հոս անոնց վրայ քիչ մը տեղեկութիւն տանք :

Լսողերուն առերևոյթ դիրքը առաջ կուգայ լուսոյ շառաւիղաց բեկբեկմունքէն. իսկ առարկաներուն կրկին երևնալը՝ ջերմութենէն ու լուսէն :

Լուսոյ շառաւիղները մթնոլորտին այլեայլ կարգերէն անցնելու ատեն (որուն խտութիւնը երկրիս մօտ քանի երթայ կ'աւելնայ) կը բեկանին. բայց երբոր ան շառաւիղները երկնքէն ուղղահայեաց դիրքով իջնան, ան ատեն առանց բեկանելու ուղիղ գծով կ'անցնին մթնոլորտին մէջէն. անոր համար աստղերը զէնիթը՝ այսինքն մեր գլխուն վրայ շիտակ հասնելուն պէս, իրենց բուն տեղը կը տեսնենք զիրենք. բայց զէնիթէն դուրս եղած ատեննին այնպէս կ'երևան՝ իբր թէ իրենց տեղէն և զէնի-

թէն դուրս ըլլային, միշտ իրական տեղէն բարձր. և ահա աս է առերևոյթ դիրքը : Լնոր համար առտուն քանի որ արեւը հորիզոնէն վար է, ըստ ինքեան մենք զինքը պիտի չկարենայինք տեսնել. բայց որովհետեւ իր շառաւիղները օդուն մէջէն անցնելու ատեն կը բեկանին ըսինք, անոր համար կը սկսինք մենք զինքը տեսնել, թէպէտ և ինքը դեռ հորիզոնէն վար ըլլայ : Երբ կերպով ալ իրիկուան թէպէտ և արեւը հորիզոնէն վար իջած ըլլայ, մենք դեռ շարունակ զինքը կը տեսնենք : Լս կերպով առաւօտեան արշալոյսը ու երեկոյեան վերջալոյսը հորիզոնէն վար ալ ըլլան նէ՝ կը տեսնենք : Եւ մանապէս աստղերը, նաւերը և կամուրիշ առարկաները դեռ հորիզոնէն վար եղած ատեննին՝ մենք աս կերպով կրնանք զիրենք տեսնել :

Կրկնելոյն :

Կրկնելոյն ԴՐՍՈՒԻ ԱՆ ԵՐԵՈՅԹԸ, որով հեռուի առարկաները եր-

Իտ. Fata morgana. Գ. Պ. Mirage.

կու հատ կ'երևան , ինչպէս թէ ջրի մէջ կեցած ըլլային . անոր համար գեղերը մէյմէկ կ'ըզինէրու պէս՝ մեծ լճի մէջ կեցած կը տեսնուին , և գեղին կամ որ և իցէ առարկային պատկերը հեռուանց գլխիվար կը տեսնուի , ինչպէս որ կը տեսնուի նաև խաղաղ ջրի մէջ : Բայց որչափ որ դիտողը ան գեղին կամ առարկային մօտենայ , կարծես թէ լճացած ջուրը կը պակսի , և գեղին պատկերը աներևոյթ կ'ըլլայ , գեղն ալ հեռուն կը մնայ :

Արկներևոյթը աւելի ստէպ կը տեսնուի անծայր ու հանդարտ ծովու և տաք անապատներու մէջ՝ հով չեղած ատեն , ինչպէս են Ագիպտոսի անապատները . և դիտելու ժամանակն է կէսօր ատեն՝ երբոր արևը սաստիկ տաքցուցած ըլլայ գետինը , ու գետնին մօտ եղած օդը տաքութենէն ընդարձակի : Բայ երևութին առջի դիտողը Սոնժ գաղղիացին եղաւ . երևութին ալ պատճառը քննողը ու անոր աղէկ մեկնութիւն տուողը Սոլլասթոն անգղիացին , որ զանազան փորձերով ալ հաստատեց իր վարդապետութիւնը : Սերեմն հեռուի առարկաները մէյմը դիտողին աչքին շառաւիղներուն շիփշիտակ զարնէլէն կ'երևան , և ուրիշ դիրքով կը տեսնուին . մէյմըն ալ՝ ան շառաւիղներով որ դէպ 'ի գետին կ'իջնան , խիտ օդին մէջէն անցնելով և ջերմութենէն ընդարձակած օդուն մէջէն թափանցելով կը բեկանին , և դիտողին աչքին առարկան կը ցուցնեն . ոսով դիտողը մի և նոյն ժամանակի մէջ առարկան երկու հատ կը տեսնէ , ինչպէս թէ անիկայ ջրի մէջ կեցած ըլլար :

Ար պատահի երբեմն որ հեռուի առարկաները մէկ հատ կ'երևան , բայց օդուն մէջ կախուած . իրօք երկուք է երևցածը , բայց մէկ հատ միայն երևնալը կը կախուի օդուն ջերմութեան և խտութեան այլևայլ պարագաներէն , ինչպէս որ Սոլլասթոն փորձով ալ ցցուց :

ՀԱՆՔԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Պաշալէ :

ՊԱՋԱԼԹ ըսուած քարը հրային նիւթերուն մէկ տեսակն է . գոյնը սև , մութ կանանչ կամ ամենամութ կարմիր կ'ըլլայ . սաստիկ կարծր է , ուստի յղկելով խիստ աղէկ փայլունութիւն կ'առնէ : Բայ քարէն է որ հին ատենի Ագիպտացիք իրենց կոոյ արձաններ կը շինէին , մեհեաններու ճակատը կը զարդարէին , և կռատանց մէջ մեծամեծ սիւններ կանգնելով ա. նոնց վրայ մեհենական գրուածքներ կը գրէին , որ ինչուան հիմայ ալ կը գտնուին Ագիպտոսի աւերակներուն մէջ :

Պաշալթին բաղադրութեանը մէջ կայ գայլախազ , կիր , երկաթ և մանեզիա . ասիկայ եղեգնիկով կը հալի , ու սև յախճապակի կը դառնայ :

Պաշալթի կազմուածքը ընդհանրապէս հնգանիստ հատուածակողմ բիւրեղներէ ձևացած է . աս հատուածակողմներուն հաստութիւնը այլևայլ չափով կ'ըլլայ , և իրենց հաստութեան ալ համեմատ երկայնութիւն կ'ունենան . ինչուան քսան մեթր երկայնք ունեցող պաշալթի բիւրեղ գտնուած է : Շատ անգամ կը տեսնուի որ աս բիւրեղներուն դիրքը հորիզոնական է . երբեմն դէպ 'ի հորիզոն անկիւնաբար ծռած , շատ անգամ ալ դէպ 'ի երկիրս ուղղահայեաց կեցուածք ունին . և խիստ շատ տեղ կը հանդիպի որ մէկ լեռան մը վրայ աս իրեք դիրքովս ալ բիւրեղներ գտնուելուն՝ վսեմու ահաւոր տեսարաններ կը ձևանան :

Բայ ալ գիտնալու բան է որ պաշալթի բիւրեղները իրարու կպած չեն , հապա կամ քիչ մը իրարմէ ձեղքուած , կամ բոլորովին բաժնուած են . ինչուան հիմա բնագէտք չեն կրցած աղէկ մեկնութիւն մը տալ թէ աս դիպուածը ինչէն առաջ եկած է : Սմանք